

ZERDÜŞTLÜK İNANCINDA KADININ KONUMU

DR. ÖĞR. ÜYESİ POUNEH ABDOLLAHİFARD*

Öz

Dünyanın hangi medeniyetine bakarsak bakalım, kadınların hep değişik konumları haiz olduklarını görmekteyiz. Tarih boyunca zaman, kültür ve mekân gibi benzer biçimde etkenler kadın konumunu etkilemiş ve bu etkenlerin değişimiyle kadının konumu da devamlı değişime uğramıştır. Kutsal kitapları incelediğimizde dişi cinsin bu kitaplarda bile değişik konumlara sahip olduğunu anlamak hiç zor değildir. Hatta bu kitapların bazılarında kadınların muhatap bile alınmadığını görmekteyiz. Bu kaynaklara dikkatle baktığımızda İslam öncesi dönemlerde, Zerdüştlük kadar erkek ve kadın arasında olumlu bir ilişki kuran hiç bir din ve kutsal kaynakla karşılaşmıyoruz. Bu çalışmada, *Eski Avesta* olarak bilinen ve Zerdüş'tün kendi yazıları olan "Gahan" ve *Yeni Avesta* olarak bilinen *Avesta'nın* diğer bölümlerinde aynı zamanda Zerdüştlüğe inan topluluğunun yeni hukuki yasalarında Kadınlarla ilgili ayetler, maddeler ve yasalar incelenerek kadınların bu semavi dindeki konumu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Cinsiyet, Zerdüştlük.

ABSTRACT

What civilization we look at in the world, we see that women always have different positions. Throughout history, factors such as time, culture and place have affected the position of women, and with the change of these factors, the position of women has constantly changed.

* DR. ÖĞR. ÜYESİ POUNEH ABDOLLAHİFARD, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü; Erzurum Technical University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Email: abdollahi.fard@erzurum.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4928-2155, (Makale Geliş Tarihi: 17.06.2020/Kabul Tarihi: 09.08.2020).

When we examine the scriptures, it is not difficult to understand that the female gender has different positions even in these books. In some of these books, we see that women are not even addressed. When we look carefully at these sources, we do not encounter any religion and sacred sources that establish a positive relationship between men and women as much as Zoroastrianism in pre-Islamic times.

In this study, the position of women in this heavenly religion is discussed by examining the verses, articles and laws regarding women in the new legal laws of the community of believing in Zoroastrianism and in other parts of the *Avesta*, known as the *Old Avesta* and known as Zoroastrian's own writings, "Gahan" and in the *New Avesta*.

Keywords: Woman, Gender, Zoroastrianism.

چکیده

به عنوان محقق هر کدام از تمدنهای جهان را بررسی کنیم، می بینیم که زنان همیشه مواضع متفاوتی داشته اند. در طول تاریخ، عواملی مانند زمان، فرهنگ و مکان بر موقعیت زنان تأثیر گذاشته و با تغییر این عوامل، موقعیت زنان به طور مداوم تغییر کرده است.

حتی زمانی که کتاب های مقدس را مورد بررسی قرار می دهیم، درک این موضوع که زنان حتی در این کتاب ها نیز دارای مواضع متفاوت هستند دشوار نیست. در برخی از این کتاب ها می بینیم که حتی زنان مورد خطاب نیز واقع نمی شوند. وقتی با دقت به این منابع نگاه کنیم، با هیچ دین و منبع مقدسی برخورد نمی کنیم که رابطه ای مثبت بین زن و مرد به اندازه زرتشت در دوران باستان قبل از اسلام برقرار کرده باشد.

در این مطالعه، جایگاه زنان در این آیین آسمانی با بررسی آیات و قوانینی که در مورد زنان در مجموعه قوانین جدید جامعه زرتشتی و در *اوستای قدیمی* (نوشته های خود زرتشت یعنی "گاهان") و سایر قسمت های *اوستای جدید* نوشته شده، مورد بحث قرار گرفت.

کلید واژه ها: زن، جنسیت، دین زرتشتی.

GİRİŞ

Zerdüş'tün varlığının mekân ve zamanı hakkında araştırmacılar arasında ihtilaflar görünmektedir. Kadim kaynakların eksikliği bu meselenin temel sebebidir. O dönemde yenilik olarak aykırı sayılan bu din İran bölgesine, yavaş yavaş yayılmış ve resmi bir devlet dini olarak Sasanîler döneminde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Zerdüştlük ile ilgili kaynakların geneli bu döneme aittir.

Zerdüştilerin kutsal kitabı *Avesta*, Sasanîler döneminde daha çok *Bölümler* içermekte ve 21 Bölüm (Nesek) 'den oluşmaktaydı, fakat zaman sürecinde bu Bölümlerin çoğu kaybolmuştur. Bu kitap şimdiki şeklinde 6 Bölümden oluşmaktadır:¹ "Gahan", "Yesne", "Yešt"ler, "Vispered", "Vendidâd", "Hurde Avesta". Bu Bölümlerden sadece "Gata"lar veya "Gahan" Zerdüş'tün kendine ait sözlerden ibarettir. "*Yeni Avesta*" adı verilen kitabın diğer Bölümleri ise daha sonra *Avesta* dilinde yazılmıştır. Bu kitap dikkatle okunduğunda "Gahan'ın" dilinin başka Bölümlerin diline göre daha eski olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden de bu Bölüme *Eski Avesta* adı verilmiştir. *Avesta*'yi Dil eski Hintçe ve Sanskritçe ile ortak köklere sahiptir ve eski Hint Avrupa dillerinin alt dalı sayılmaktadır. (Dusthah, 1371 hş: 25-27)

Kıyaslamaya girersek Gahan'a hâkim dini düşüncelerle, *Avesta*'nın öteki Bölümlerine hâkim olan dini düşünceler arasında ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunlardan en mühim misal ise "*Yeni Avesta*'da" tanrıların ve tanrıçaların varlığı ve etkisidir; *Eski Avesta* olarak bilinen "Gahan'da" bu tanrılar veya tanrıçalardan iz bulunmamaktadır. "*Yeni Avesta*'ya" daha detaylı bakıldığında Zerdüş'ten önceki dini inançlar ve ideallerin "*Yeni Avesta*'ya" girip etki bırakabildiğini görmekteyiz. Zerdüş'ten sonraki din adamları, bu peygamberin o dönem yeni ve aykırı sayılan öğütlerini eski mitolojik inançlarla barıştırmak için, bu inançları yeni düşünceler ve fikirlerin şekline bürüyerek, kutsal kitapta yerleştirmeye çalışmışlardır. Bu durumdan ötürü sadece "Ahuramazda" övgüsü ile dolu ve tek tanrıya tapan, tamamen akılcılık üstünden yorum yapan "Gahan'ın" ayetlerinin tersine, *Yeni Avesta*'nın öteki Bölümleri, fazlasıyla Paradoks içermektedir. Bu yeni Bölümlerde, yazılan yasalar, çok sayıda

¹ Bazı nüshalarda 5 bölüm olarak ayrılıp, "Gahan", "Yesne" bölümünün bir parçası olarak görülmüştür.

tanrı ve tanrıçalara tapmak, dini kahramanların dini öğütleri ve dualarına gibi konular, bazen “Gahan’ın” öğütlerinin tam tersini bile söylemektedir. Bu yüzden de, öz Zerdüşť dininin *Yeni Avesta* dini ile arasındaki farkı unutmamak ve birinin kavramlarını diğere yaymamak gerekmektedir. (Agayi, 1384 hş: 349-350)

Günümüzdeki Zerdüşťi dinine gelenekler ve dil açısından da baktığımızda bu farklılıklarla karşılaşmaktayız. Eski dili içeren “Gaha’nın” dili, zaman sürecinden unutulduğundan dolayı bu İranlı Peygamberin yazdıklarının anlamı ve içeriğini algılamak çağımızda yaşayan ve Zerdüşťlüğ'e inanan insanlara imkânsız hale gelmiştir. Bu durum, insanların, içgüdüsel olarak eski mitolojik inançlarını korumak arzusuyla birleşince, onların günümüzdeki dini düşüncelerine yeni dille yazılan *Yeni Avesta'nın* yasalarının yayılmasına sebep olmuştur. XVIII. Miladi yüzyıldan sonra *Avesta* dilinin deşifre olması Zerdüşťilerin “Gahan’nın” gerçek anlamları ile aşına olmalarına sebep olup tekrardan Zerdüşť’ün kıymetli öğütleri ulaşılır olmuştur. (Agayi, 1384 hş: 351)

ZERDÜŞTLÜK 'DE DİŞİLİĞİN ÖNEMİ VE DEĞERİ

Dünyanın tüm medeniyetlerine baktığımızda, kadınların hep değışik konumlara haiz olduklarını görmekteyiz. Tarih süresince zaman, kültür ve mekân gibi benzer biçimde etkenler kadın konumunu etkilemiş ve bu etkenlerin değışimiyle kadının konumunda devamlı değışime uğramıştır.

Kutsal kitapları incelediğimizde dişi cinsin bu kitaplarda bile değışik konumlara sahip olduğunu anlamak oldukça zor değıldir. Hatta bu kitapların bazılarında kadınların muhatap bile alınmadığını görmekteyiz. Bu kaynaklara dikkatle baktığımızda İslam’dan önce eski dönemlerde, Zerdüşťlük kadar erkek ve kadın arasında olumlu bir ilişki kuran hiç bir din ve kutsal kaynakla karşılaşmıyoruz.

Zerdüşťlüğün teolojisine ve aynı dönemde İran mitolojisi hakkındaki bulunan kaynaklara bakılınca ilgimizi çeken ilk mevzu tanrıların, tanrıçaların ve meleklerin bazılarının eril bazılarının dişil olmasıdır. Bu durum, o dönemde kadının da erkek kadar ehemmiyet taşıdığıının bir göstergesi sayılabilir. Örneğın doğurganlığın büyük tanrıçası olan Anahita, Zerdüşťlük dininde büyük bir saygıya sahiptir, ülkelerin ve canların koruyucusu

ve yaratıcısı olarak görülüp, suların bekçisidir. Eğer o dönemde İran coğrafyasını düşünürsek, sürekli kuru olan bir bölgede suların sahipliğini bir dişi tanrıçaya bırakmak kadının ne kadar kıymetli bulunduğu ön plana çıkarabilir. *Avesta*'nın Abanyest Bölümünde Anahita tanrıçası ile alakalı şu cümle yazılmıştır: "O zaman güzel tenli, ince belli, uzun boylu, iyi huylu "Ardavisur Anahita", parlak ayakkabılarını altın iplerle bağladı ve yola çıktı".(Abanyest: Madde 64)

Ahuramazda ile köleleri içinde araçlar olan 6 Emşaspend'den de üçü Behmen, Ordibehesht ve Şehriver erkektir. Üçü ise Sependarmez, Hordat ve Mordat dişidir. Bu Emşanspednd'lerin her birinin ayrı bir rolü vardır ve her biri Ahuramazda'nın bir vasfını tecelli etmektedir. ² (Hinnells: 1381 hş., 35-60).

Zerdüştlük dininde fazlaca mühim bir role sahip olan ve kıymetli sayılan bir başka tanrıça, vicdanı temsil eden "Dina" tanrıçasıdır. O, ölümden sonrasında "Çinut" köprüsünde ruhu karşılayan kişidir. Eğer ölen şahıs iyi ise ruh onu güzel görecektir, eğer kötü ise cadı şeklinde karşısına çıkacaktır(Shaki, 1987:35-60).

Zerdüş'tün tamamen kendinin yazdığı "Gahan" Bölümünde kadın iki açıdan önem taşımaktadır:

1. Zerdüş't bir mümin kul olarak.
2. Toplumda önemli role sahip bir cins olarak.

Birinci açıdan baktığımızda yazılarda kadının devamlı vicdanına hitap edilmektedir ve kadınların dindarların yarısını oluşturduğu inanılmaktadır, peygamber direkt onlara hitap ettiğinde dinlerini akılcıca, özgürce ve bilerek (en iyisini) seçmelerini tavsiye ediyor.

İkinci açıdan baktığımızda kadının sosyal rolleri yani annelik, eşlik ve aile kızı olmak rollerine vurgu yapıp bu rollerde iyi ve dürüst olması tembihleniyor. Elbette bu bakış açısında kadınların üreme gücü ve nesli devam ettirme konusunda araç olması da sürekli göz önünde bulunmaktadır (Mazdapur, 1369 hş:48-53).

² Bu konuda daha detaylı bilgi için yazarın "İran Mitolojisinde Kadın Adlı" makalesine bakabilirsiniz.

Yeni Avesta' da da kadının rolüne devamlı vurgu yapılır ve ismi iyilikler ve güzelliklerle anımsanır. Kitabın Vendidâd Bölümünde kadınlarla ilgili yasalar ve kurallar özellikle doğum, adet (deştan) dönemi, bebek düşürme, boşanma, zina gibi mevzularda açıklanıyor.

Bu yasalarda her iki cinsten bahsedilirken iyi ve kötü kadınlar ve erkekler ya da önemli kadınlar ve erkekler yan yana kullanılıp ikisinin birbirini tamamlayıcı rolü olduğu görülmektedir.

*Avesta'*ın bölümlerini incelediğimizde *Eski Avesta* (Gatalar veya Gahan) ve *Yeni Avesta* (diğer Bölümler) de kadınlarla ilgili yasaların örneği makalenin devamında sunulmaktadır:

Zerdüştilerin kutsal kitabının “Gahan” Bölümünde Zerdüş'tün kızı dierek muhatap alınarak ona şu şekilde öğütler verilmiştir: “Ey “Puroçistay-HeçtespiSepitmani”! Ey Zerdüş'tün en genç kızı! “Mazda” kaderin desteğiyle sana iyi davranışlara razı gelen kişiyi eş edecektir. Dolayısıyla sende sürekli aklına danış ve “Sependarmez'in” sayesinde iyi düşünceli olmaya çalış. [Cevap verdi Purçista] Kuşkusuz ki ben, meslektaşlara ve akrabalara büyük ve baba olarak atanmış olanı seçeceğim ve ona sevgiyle davranacağım. Umarım hayatta iyi davranışların ışığı bana yansır ve ben seçilmiş kadın efendiler içinde seçilmiş bir kadın olurum ve “Mazda Ahura” bana iyilik dinini bağışlar.” (*Avesta, Gahan: Yese Hat 53:3-4*)

Kadınlarla ilgili karşılaştığımız bu ilk maddede kadınların akli ve düşüncesinin değerine rastlıyoruz. Tanrının kadının kendi kararını akli ile verebileceğine güvendiğini ve onun iyi düşünmeye davet edilmesi ile düşüncesine olan saygısını görürüz. Bunun devamında ise kadının kendi hakkında yaptığı dua -seçilmiş kadınlardan sayılabilmek arzusu- dikkat çekmektedir. Yine bu durumdan kadınların iyi veya kötü olma seçimine ve kıymetli mertebelere ulaşma potansiyelini taşıdığı sonucunu çıkarabiliriz. “Ahuramazda” onların kendilerine dolaysız bir şekilde din bağışladığını öğreniyoruz.

Yine “Gahan'da” bu sözlerle karşılaşırız: “Tüm evlenmek isteyen kızlarla ve sizin ikinizle konuşuyorum. Öğütlerimi iyi dinleyin, düşünün ve iyice belleyin ve dininizle kavrayın ve uygulayın. Her biriniz iyi huy ışığı altında ve iyi düşünmek yolunda ilerlemeye yükümlüsünüz. Kuşkusuz bu onun için iyi bir ödüldür. Ey erkekler ve kadınlar! Bunu iyice kavrayın ki burada “Doruc” (şeytanın çocuğu) aldaticıdır. “Doruc” un ilerlemesine ve ruhunuza yayılmasına engel olun

ve onunla bağlarınızı koparın. Suç işlemekten dolayı elde edilmiş sevinç, üzüntüye uğrar. Böylece, doğruluğu bozan dinsizler, cennetteki hayatlarını yok etmekte-ler". (Avesta, Gahan: Yesene Hat 53, Madde 5-6) Bu öğütlere de bakılınca kadının düşüncesinin önemi, "Ahuramazda'nın" fikrine güvendiğini; günah ve şeytandan söz edilirken her iki cinse hitap edilerek günahın cinsiyetle alakası olmadığını, kadınların da erkekler kadar seçim hakkına ve seçmek için yeterli akla sahip olduklarına inanıldığını görmekteyiz.

Kitabın başka Bölümünde çiftlere öğüt olarak yazılan bir başka madde "Ahuramazda" onlara böyle hitap ediyor: *"Canınız ve gönlünüz, iyilik ve coşku ile dolu olduğu süresince ve birbirinizle — iyi günde, kötü günde — kaynaştığınız boyunca ödüllendirileceksiniz. Fakat dinsizlik ruhu size ulaşırsa, o vakit ödülü geri çevireceksiniz. Böylece tüm kötüler kanacaklar ve insanların kınaması karşısında başkaldırıp daha sonra mağdur olup, yenilecekler. Ama iyilik hükümdarının ışığında, evlerde ve köylerdeki kadınlar ve erkeklere, sevinç geri gelecek. Umarım kurnazlık —bu ölümcül zincir— yıkılır. Umarım herkesten büyük olan, koşarak bizlere doğru gelir."* (Avesta, Gahan: Yesene Hat 53:6-9) Bu yazılara baktığımızda, iyiliğin kadın ve erkeğin her ikisinin görevi olduğu anlaşılıyor. Yine bu Maddeye göre yaşamak için gerekli şartlardan biri de coşkudur ve evliliğin temel yasalarından biri neşeli ve hareketli olmasıdır. İyi anlaşma ve her koşulda - iyi veya kötü —birbirine sahip çıkma armağan ve mükâfat sebebidir, eşlerinin birbirlerine karşı iyi davranması bir "Ahurayî" alışkanlık ve huysuzluksa dinsizliğin işaretidir. Kötüler mağdur olup kınanacak oysa iyiler neşe ile yaşama devam edecekler. Böylece aile arasındaki sevinç ve huzurun topluluğun neşesini temin ettiği vurgulanır ve kurnazlığın bitmesi için dualardan sonra büyük gücün onlardan yana olması için yakarılıyor.

ZERDÜŞTLÜKTE EVLİLİK

Zerdüştlük düşüncesine göre evlilik bir dini emir ve kutsal eylemdir ve Allah tarafından gönderilmiş yasa olarak görülmektedir. Bu yüzden de farz sayılır ve bekâr yaşamak günah olarak bilinir. (Gray 1962:745)

Dininde yetişkinlik yaşına gelmiş şahıs kendisi için bir eş seçmekle mükelleftir. *Avesta'nın "Vendidâd" Bölümünde: "Ey Sepitman Zerdüş ben ne olursa olsun evli adamı bekâr adama yeğlerim ve ev sahibi adamı evsiz adama tercih ederim ve çocuklu adamı çocuksuz adama tercih ederim ve zengin adamı*

fakir adama tercih ederim” diyerek “Ahuramazda” tarafınca Zerdüşt’e öğüt verilmektedir. (Vendidâd Tercümesi, 1948: 4.Bölüm, 47.Madde)

Aynı zamanda *Avesta’nın “Yesna”* Bölümünde yine evlilik hakkında şöyle yazılmıştır: “*Zerdüşt’ten evlenen kızlara ve damatlara: Unutmayın bunu; yaşamı çabayla ve din ile kazanın ki iyi düşünceye de bu yakışır*”. (53.Yesen tercümesi,1382: 46)

Eski İran’da evlenmek kadar başkalarını evlendirmek rolü de mübarek sayılır. Bu konu hakkında “Vendidâd” da: “*Eğer din kardeşin ya da dostun sana para istemek için gelse, senin ona destek olman gerekmektedir, şayet para istiyorsa ona para ver, şayet evlenmek temenni ediyorsa ona yardım et, şayet bilgi öğrenmek bekliyorsa ona bilgi öğret, şayet kutsal kitap öğrenmek bekliyorsa ona kutsal kitap öğret*” başkalarına bu konuda yardım etmenin bir ilahi sipariş olduğu öne sürülmüştür. (Vendidâd 1948: 4.Bölüm, 44. Madde)

Aslında Zerdüştlüğün genel kültürüne de bakılırsa evliliğin amacı, ancak üreme değil, iyiliğin kötülüğü yenme çabasıdır. Zerdüşt’ün öğütlerine göre insanoğlu iyiliği savunup, geliştirip, kötülükle savaşmak için dünyaya gelmişlerdir. Bu düşünceye bakılırsa, bu dünyanın yaratılış sebebi, kötülükleri yenmek, iyi ve kutsal dünyayı yenilemek, genişletmek ve geliştirmektir. Tabi ki bu periyodu devam ettirmek için yeni nesillerin doğması ve büyütülmesi gerekmektedir. Zerdüştlere görüşüne nazaran Zerdüşt’ün öğütleri ve düşüncelerini uygulamak, evrendeki tek tanrının hükümetinin güçlenmesine sebep olur. Bu da iyilik güçlerinin kötülöklere hâkim olmasına neden olur. Bu durumda kasten evlilikten kaçınmak günah sayılır. Eğer birisi başkasının evlenmesine engel olursa o kişi de günahkâr sayılır. Kişi günahı sebebiyle ölüm cezasını bile hak edebilir ve öbür dünyada da cehenneme gider. (CawasjiKatrak,1965:6)

Zerdüşti kaynaklardan Farsça yazılan “Darab-i Hurmezdyar” kitabında bu konu hakkındaki şöyle ki yazılmıştır: “*Eğer bir adamın bir kızı olursa ve o kızı isteyen bir adam olursa ve baba onları evlendirmese, kızı her adet gördüğünde babaya bir günah yazılır ve günahların sayısı on beş olunca baba ölüm cezasını hak eder, şayet baba engel olursa günah babaya aittir, şayet anne engel olursa günah anneye aittir*”. (Onuvala, 1922:177)

Eski İran’ın töre ve göreneklerinde evliliğin kutsallık derecesine bakarsak bu törenin en uygun halde yapılmasının gerekçesini anlarız.

Evlilik yasalarında kızın kendi onayı önem taşımaktadır, şayet kız biriyle evlenmek istemezse babası onu zorla evlendiremez. “Matikan-i Hezardadstan” kitabında şu şekilde yazılmaktadır: “Kız 15 yaşından sonra evlenmek için eş seçebilir, baba ya da velisi onun için iyi bir koca bulmakta mükelleftir, ama şayet kız beğenmezse babanın veya velinin seçtiği kişiyle evlenmek zorunda değildir. Baba onu evlenmek için zorlayamaz, mirastan mahrum edemez ve ona hiçbir türlü ceza veremez. Hatta günlük nafakasını bile ödemek zorundadır ve bu ödemeyi kesemez. Baba kızı için çeyiz hazırlamak zorundadır ve ne zaman kız kendisine layık bir eş bulursa babası ona karşı babalık görevlerini yerine getirmelidir”. (Matikan-i Hezardadstan 1386:117). Eğer baba kızı zorla evlendirmeye çalışırsa kız ona itaat etmek zorunda değil ama böyle bir kıza “Hodseray Zen” (asi kadın) adı verilir ve o artık “Padişah Zen”lik mertebesine sahip olamaz. (Onuvala 1922:181)

Eğer kız babanın evlendirmek konusundaki sorumsuzluğundan ötürü hata yaparsa, eğer hatayı yeniden tekrar etmezse babanın mirasından yoksun değildir, ama eğer hatayı yeniden tekrar ederse babanın mirasından mahrum olur. (Perikhanian, 1977:65).

Zerdüştlük dininde şayet baba kızı karşısında vazifesini yapmazsa ve onu vaktiyle evlendirmezse ve bunun için gayret göstermezse kız kendi başına evlenemez ama hata yapmaması için yasalar ve kuralların himayesi altındadır ve evlenmesi için desteklenir. (Bartlome 1337 hş: 40)

Ayin Name-yi Ehval-i Zerdüştiyan kitabının birinci Maddesine göre evliliğin ilk şartı her iki tarafın Zerdüşti olup yetişkin olmalarıdır. (Damgani1386:20)

Bu kitabın anlatısına göre Zerdüştlük dininde evliliğin geleneği üç ayrı farklı aşamadan oluşur. Birincisi kız istemek, ikincisi nişanlanmak ve üçüncüsü “Govahgiran” töreni ki nikâh ya da düğün anlamındadır. (Damgani, 1386:20)

Kitapta kadın hakları ile ilgili Maddelere bakıldığında kadınların konumu ve durumu hakkında bilgi alttaki bilgilere ulaşılır:

KIZ İSTEME YASALARI

Madde1: Zerdüşti ve iyi biri olan her kız veya kadına evlilik teklif edilebilir.

Madde 2: Evlilik için sadece her iki tarafın rızası yeterli değildir.

Madde 3: Nikâh ve nişan için vekâlet vermek sadece müvekkilin olmadığı durumlarda mümkündür. (Damgani, 1386:21)

Günümüzde hepsi devam etmeyen Zerdüştlük geleneklerinde kız isteme merasiminde kızın ve oğlanın annesi ve babası tarafınca bir gün belirlenir. Oğlanın annesi ve kız kardeşi kızın rızasını almak için kızın evine gidip, kızın babasına yazılmış damat tarafından imzalanmış ve onaylanmış bir mektup götürürler. Eskiden bu mektup uğurlu olsun diye, yeşil kâğıdın üzerinde yazılır ve yeşil bir mendille sarılıp, arasında mektubun küp şeker, iğde ve kekik konulurdu. (Azergoşesb, 1375:185) Birkaç gün sonra kızın ailesi bu mektubun cevabını yazıp aynı geleneklerle ve aynı törenlerle, gelinin annesi ve kız kardeşi ve yakın akrabaları onu damadın evine götürürlerdi. (Azergoşesb, 1375:185).

NİŞAN HUKUKU

Madde 4: Kız 14 yaşını ve erkek 16 yaşını bitirmeden nişan yapmak yasal değildir.

Madde 5: Kız veya kadına teklif ettikten ve ailesinin rızasına aldıktan sonra nişan yapılabilir.

Madde 6: Nişan töreni iki ailenin birbirine getirdiği hediyeler ve kız ve erkeğin birbirlerine taktığı alyanslardan ibarettir.

Madde 7: Nişan nikâh kadar geçerli değil, erkek ve kız ilişkide özgür değiller.

Madde 8: Nişanın iptal durumunda her iki taraf götürdüğü hediyeleri geri isteyebilir. Eğer hediyeler mevcut değilse bedelini alabilir.

Madde9: Nişan atıldığı durumda, evlilik konusunda manevi tazminat uzmanlar tarafından belirlenerek istenebilir.

Madde 10:Nişan döneminde taraflardan birinin vefatı durumunda aileler hediyeleri geri alabilir veya bedelini isteyebilir.

Madde 11: Nişan iptal durumunda dava açma süreci, iptalden sonra (en fazla) 2 yıldır.(Damgani, 1386:21)

Nişan ile ilgili yasalara baktığımızda nişanın evliliğe doğru atılan ilk adım olduğunu ve bu ilk adımdan itibaren her iki tarafın haklarının korunduğunu görmekteyiz. Yaş, maddi ve manevi haklar eşit olarak dikkate alınmıştır ve her iki tarafın aile rızası önemsenmektedir.

EVLİLİK İLE İLGİLİ HAKLAR, SORUMLULUKLAR VE MAL PAYLAŞIM

YASALARI

Madde 12: Kız 16 yaşını doldurmadan Erkekse 18 yaşını doldurmadan nikâh caiz değildir.

Madde 13: Nikâhtan önce gelin ve damat için psikolojik ve fiziksel olarak sağlık raporu, aynı zamanda uyuşturucu bağımlılığı ve genetik tahlillerin yapılması gerekmektedir.

Madde 14: Evlilik töreni Zerdüşti dininin geleneklerine göre aileden 25 yaş üstü 7 kişinin bulunmasıyla "mübit" tarafından, gelin ve damadın evet onayını duyarak yapılmalıdır. Bu evlilik Zerdüştilerin evlilik defterinden kaydedilerek tamamlanır.

Madde 15: Evlilik töreni esnasında eğer kız ve oğlan 21 yaş altında iseler her iki tarafın ebeveyninin rızası gerekmektedir. Anne-babanın vefatı durumunda dedenin, onun vefatından sonrasında ise ninenin izni gerekmektedir.

Madde 16: Her Zerdüşti erkeğin bir kadın, her Zerdüşti kadının bir erkek ile evlenmesi caizdir. Eşi vefat etmiş veya Zerdüşti yasalarına göre boşanmış olanlar dışında.

Madde 17: Nikâh yapıldıktan sonra kadın ve erkek arasında resmi evlilik yasaları ve görevleri geçerlidir.

Madde 18: Maddi hakların korunması için evlilik resmi olarak kaydedildikten sonra alttaki fıkralar geçerlidir:

Fıkra 1: Evlilikten önce herkesin sahip olduğu mal kendine aittir.

Fıkra 2: Kadın veya erkeğin hediye, ödül, bahşiş, miras gibi kazancı şahsi mal varlığı olarak sayılır.

Fıkra 3: Kadın ve erkeğe ait evlilikten önce bulunan herhangi bir borç kendisine aittir resmi yazılı anlaşma bulunduğu durumda ortak mal varlık ile ödenebilir.

Fıkra4: Evlilikten sonra kadın veya erkeğin tek başına veya ortak çabayla kazandığı mal varlık her iki tarafa aittir.

Madde 19 ailenin sorumluluğu evlilik sürecinde erkeğin üzerindedir erkeğin ölüm veya kaybolması durumunda eşine geçer.

Govahgiran geleneğinde, büyükler ve mubidler meclise toplanır. Mu-bid, gelin ve damadın rızasını aldıktan sonra, ilkin onlara ahlaki ve dini öğütlerde bulunup dua eder ve sonrasında nikâhlarını kıyar. (Rezai, 1374:141-140)

Nikâh duası genelde bu sözlerle ifade edilir: *“Mutluluğunuz artsın. Hep akıllı, hep görkemli olun. Güzel ve sevinçli yaşayın. İyi davranışlarla yücelmeye layık olun. Güzel düşüncelere taşıyın. Güzelliği davranışla gösterin ve yansıtın. Her türlü kötü düşünceden uzak kalın. Her türlü kötü konuşmaktan uzak olun. Her türlü kötü davranmaktan sakının. Yaşasın dürüstlük. Yitsin sihir ve kötülük. “Mezdiyesna” dinine inancımız sağlam olsun. Şefkatli ve sevgi dolu olun. İyi davranışla iyi hal kazanın. Büyüklerinizle hoşgörülü, edepli, mütevazı ve dürüst olun. Gıybet yapmayın. Öfkeli ve huysuz olmayın. Utandığımız için günah yapmayın. Hırslı olmayın. Boş şeylere üzülmeyin. Kıskanç olmayın. Kibirli olmayın. Arzularınızı ve heveslerinizi büyütmeyin. Kimsenin malını haksızca yemeyin. Başkalarının eşine yan gözle bakmayın. Kendi iyi emeğinizden faydalanın. Hırsla ortaklık yapmayın. Dedikodu yapanlarla dostluk etmeyin. Kötü nama sahip olanlarla oturup kalkmayın yapmayın. Zavallularla dostluk etmeyin. Padişahlar yanında ve karşısında uygun dille konuşun. Ününüz ulu olsun. Babanızı kırmayın. Annenizi üzmeyin. Doğru söylentiyle sevinçli ve hoş akıbetle sahip olun”*. Bu yakarış bittikten sonra herkes ayağa kalkar, gelin ve damat için sağlık duası yapılır ve bu esnada misafirler arasında tatlı ikram edilir. (Damgani, 1386 hş, 22)

Zerdüştlükte maddi ve manevi açıdan, erkek ailenin reisi sayılır, evin ve ailenin ve yaşamın gereksinimlerini temin etmek zorundadır. Çeyiz hazırlamak maddi olarak, damat tarafının görevi sayılır, damadın babasının, gelin ailesine çeyiz hazırlamak için para vermesi gerekmektedir. (Cawasgi katra, 1965:11)

Zerdüştlük dininin önemli kitaplarına bakarsak, günümüzdeki bu kuralların hepsinin ciddi biçimde kullanıldığını görmemekteyiz ve bu yasaların çoğunun eski Zerdüştlükte uygulandığını görmekteyiz.

ZERDÜŞTLÜK DİNİNDE EVLİLİĞİN ENGELLERİ

Eğer kadın veya erkek başka bir nişanlısı olursa ve doğruyu saklamışsa, o evlilik nikâh kıyılmışsa bile iptal olur. Aynı zamanda Zerdüşti birinin Zerdüşti olmayan biri ile evlenirse, bu evlilik yasal değildir. Yine "Ayin-i Şahsiyye-i Zerdüştian" kitabının 32. Maddesine göre eğer eşlerden biri Zerdüştlük dinini terk ederse, karşı taraf tek başına ve tek taraflı boşayabilir. (Damgani, 1377: 85)

HARAM EVLİLİKLER

Zerdüştlükte de tüm semavi dinlerindeki gibi, akraba arasında yapılan evlilikler en mühim evlilik yasalarından biriydi. Özellikle mahremlerle evlenmek, (kanla mahrem olmak, sütle mahrem olmak ve bazen sebeplerle mahrem olmak), yasak sayılırdı.

Madde 20: Aile içinde evlilikler şu şekilde yasaktır:

- a. Baba ve dedeler, anne ve nineler, eşler ile bütün nesillerde
- b. Evlatlar ve eşin evlatları ile bütün nesillerde
- c. Kardeşler ve evlatları ile bütün nesillerde
- d. Amcalar, halalar, dayılar ve teyzeler ile
- e. Üvey evlat, üvey anne ve üvey kardeş, eşin üvey evlatları ile bütün nesillerde. (Damgani, 1377: 23)

Çok geniş zaman sürecinde konuyu incelersek, Zerdüştlerin evlilik konusunda mahremiyet yasalarının, İslam'a benzediğini anlarız. Elbette Zerdüştlerin ve Müslümanların uzun zaman iç içe yaşaması da bu durumu etkilemiş olabilir ve zamanla resmi kaynaklarda yasalar değişime veya dönüşüme uğramış olabilirler. Eğer İslam'dan önceki Zerdüşti kaynaklara bakarsak, bazı Zerdüştlerin içinde mahremler arası evliliklerle de karşılaşmaktayız; Ama bu durum eskilerde, oldukça üst düzey şahlar ve zenginlerin içinde olan bir adet sayılırdı. (Şehbazi 1381:238240)

ZİNA SUÇU

Erkek ve kadının da her türlü yasal olmayan ilişkisi, Zerdüştlükte ailenin temelini sarstığı için ve tanrısal güç sayılan çocuğun artmasını önlediği için ayıp görülmekte, büyük günah sayılmaktadır. *Avesta'*ya nazaran zina yapan kadın ve erkek, iyi ruhların, toprağın ve tüm hayvanların düşmanıdır ve böylece tüm dünyaya zarar verip maddi ve manevi olarak dünyanın gelişmesini önlemiş sayılır.

“Eğer bir adam, bir kızla yasak ilişkiye girerse ve o kız hamile kalırsa ve cenini yok ederse, bu işin günahı hem kızı ve hem babaya aittir. Eğer adam evli kadınla ilişkiye girerse ve kadın hamile kalırsa, hamilelik döneminde o kadının nafakasını ödemesi gerekiyor; Eğer bunu yapmazsa ve bu çocuk zarar görürse veya ölü doğarsa, erkeğin ceza ödemesi gerekmektedir”. (Vendidâd 9. Bölüm, Madde:12-16)

İlgi çeken nokta, Zerdüştlük dininde bu çocuklar “Firişte” yani “tanrıların elçisi” olarak sayılmasıdır. Bu çocuklar tanrı tarafından korunur ve kimsenin onlara karşı kötü davranma veya onları aşağılama hakkı yoktur. (Pigoloskaya 1337 hş 264)

Aynı zamanda eğer bekâr bir kadın, Zerdüştlük dini yasalarına göre suçsuz olarak gebe kalırsa, aileden bir erkek onu korumak için çocuğunun babası olduğunu itiraf etmesi gerekmektedir. (Negbai, 1342 hş:5).

“Eğer birisi kadını kandırırsa ve bu kadın evli veya bekâr olursa, adam o ilişkiden olan çocukların babası sayılır, bu çocukları erişkin olana kadar kendi yanında tutması ve himaye etmesi gerekir. Bu meşru olamayan çocukları kendi meşru çocuklarının yanında yetiştirmekle sorumludur. Eğer bu çocuklar erdemli olmazlarsa, baba onların kötülüğünden sorumludur.” (Vendidâd çeviri 1948:15. Bölüm, Madde: 9-19).

Ayinname-yi Ehval Zerdüştiyan' ın yasalarına göre zina suçu boşanma sebebi olarak da geçerlidir.

Madde 26: Eşlerden her iki taraf eğer zina suçu yapmışsa karşı taraf boşanma talebinde bulunabilir.

BOŞANMAK

Madde 22: Nikâh sürecinde kadın veya erkeğin belirsiz olarak deli olma durumunda veya ciddi bir psikolojik rahatsızlığa sahip olma durumunda karşı tarafın talebi ile evlilik feshedilebilir. Ancak evlilikten sonra eğer kadın tedavisiz bir hastalığa yakalanırsa evlilik görevlerini yapma gücüne sahip olmazsa ve bu hastalık 2 yıldan fazla sürerse eşi adli tıp raporuna dayanarak ve kadının nafakasını ödemesine devam ettirme şartı ile başka bir eş alabilir. Kocanın vefatı durumunda her iki eş eşit bir şekilde mirastan faydalanır.

Madde 23: Eğer evlilikten sonra kadın veya erkeğin akim olduğu ortaya çıkarsa, 3 yıl sonuçsuz tedaviden sonra karşı taraf boşanma dilekçesi verebilir. Bu durumda eğer kısır olan taraf kadınsa erkek ilk eşinden izin alarak ikinci bir eş edinebilir.

Madde 24: Kadın veya erkeğin her hangi birinde uyuşturucu bağımlılığı olursa, bu bağımlılığın yaşama zarar verme durumunda karşı taraf boşanma talebinde bulunabilir.

Madde 25: Eğer erkek temkin eden kadına müşterek hayatta 2 yıl nafaka ödemezse kadın boşanma talebinde bulunabilir.

Madde 26: Eşlerden biri eğer zina suçu yapmışsa karşı taraf boşanma talebinde bulunabilir.

Madde 27: Erkek tarafından kadının canına malına ve namusuna karşı her türlü tehdit (aile büyüklerinin müdahalesine rağmen çözülemeyeceği durumda) kadın tarafından boşanma sebebi olarak sunulabilir.

Fıkra 1: bu durumda kadın ayrı eve çıkmak isterse erkek kadının sosyal konumuna göre nafakasını ödemek zorundadır.

Fıkra 2: Eğer kadın boşanma talebinde bulunmuşsa ve mahkemenin kararı çıkmamışsa karar çıkana kadar kadın başka evde yaşamak isteyebilir, erkek bu süreçte nafaka ödemek zorundadır.

Fıkra 3: Geçici ayrılık durumunda kadın için hazırlanan konut her iki tarafın rızası suretiyle seçilir.

Madde 28: Eğer kadın evlilik görevlerini kabul etmezse veya kadın tarafından erkeğin canına malına ve namusuna karşı her türlü tehdit (aile

büyüklerinin müdahalesine rağmen çözülemeyeceği durumda) erkek tarafından boşanma sebebi olarak sunulabilir.

Madde 29: Kadın ve erkek arasında şiddetli geçimsizlik olduğu ve büyükler tarafından çözülmesi imkânsız görüldüğü durumda boşanma kararı Zerdüştilerin Kurulu tarafından verilebilir.

Madde 35: Kadın veya erkek her hangisi Zerdüşti dininden ayrılıp başka bir dine geçerse boşanma sebebi sayılır. Bu durumda Zerdüştlüğü terk eden taraf boşanma durumunda kendi mal varlığının yarısını karşı tarafa ödemek zorundadır. Böyle bir durumda çocukların velayeti Zerdüşti kalan tarafta olup nafakası erkeğin üstünedir.

Madde 32: Erkek 5 yıl peş peşe kaybolursa kadın boşanma talebinde bulunabilir.

Madde 34: Eğer kadın ve erkek 5 yıl peş peşe birbirinden ayrı yaşarsa her iki taraf boşanma talebinde bulunabilir.

Madde 35: Boşanma durumunda her iki taraftan karşı tarafa verilmiş olan hediyeler hediye alan kişiye ait olur.

Madde 36: Madde 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31 ve 33'e göre suçlu sayılan taraf Madde 18' in 4. Fıkrasına göre boşanma durumunda mal varlığı yarısında mahrum olup sadece kendi kişisel varlığını alabilir.

Madde 37: Boşanma kararı mahkeme tarafından verildikten ve her iki tarafın hakkı resmi olarak ödendikten sonra boşanma Zerdüştilere ait noterlerde kaydedilmelidir.

Boşanma yasalarına bakınca hem boşanmada mal paylaşımı ve hem boşanma hakkına sahip olma konusunda cinsiyet farkı pek görünmemektedir. Eğer madde 22'de olan istisnai durumu göze almazsak her iki tarafın eşit şartlar taşıdığına inanmak pek zor görünmüyor, elbette unutulmaması gerekiyor ki bu yasalar modern Zerdüştlük yasaları olarak yazılmış ve eski yasaların günümüz kurallarına ve örfeye uyumlu hale getirilmiş sayılır.

ÇOCUKLARLA İLGİLİ YASALAR VE VELAYET

Madde 38: Çocukların bakımı ve eğitimi ebeveynin sorumluluğudur ve birinin vefat durumunda öbürüne geçer.

Madde 39: Eşler arasında boşanma durumunda, 18 yaş altı çocuklar veya anne karnındaki çocukların velayeti hakkında adil mahkeme karar verir. Aynı zamanda Zerdüştilerin kuruluma mahkeme tarafından ebeveynlerin uygun olma konusunda karar verebilir.

Madde 40: Babanın vefatı durumunda, 18 yaş altı çocuklar anne evlenmediği sürece annenin velayetindedir. Annenin olmadığı durumda velayet baba tarafından dede veya anne tarafından dedeye aittir. Onlarında vefatı durumunda Zerdüştiler Kurulu tarafından veli tayin edilir.

Madde 42: 18 yaş altı çocuklar zorunlu olarak babanın velayetindedir. Babanın vefatı veya kayıp olma durumunda anne evlenmedi ise zorunlu olarak anne velayetindedir. Eğer anne ve baba her ikisi vefat etmişse veya babanın vefatından sonra anne evlenmişse zorunlu velayet baba tarafından dedeye geçer resmi velisi bulunmayan çocukların velayeti Zerdüşti Kurulu tarafından tayin edilir.

Madde 43: Velilerin hepsi (anne, baba veya dede) kendi velayeti döneminde ölümünden sonra 18 yaş altı çocuğun velayeti için resmi vekil tayin edebilir.

EVLATLIK EDİNME YASALARI

Madde 44: Gerçek evladın yerinde oturabilen evlatlık edinme yasaları fıkraları dayanarak mümkün olur:

- a. Eğer ailenin çocuğu olmuyorsa birbirleri ile anlaşarak Zerdüşti topluluğundan evlat edebilirler.
- b. 40 yaş üzeri olan bütün kadınlar ve erkekler Zerdüştiler Kurulu onayı ile Zerdüşti topluluğundan evlat edinebilir.
- c. Evlatlık edinen çocuklar kişinin kendi evladı gibi resmi mirasçısı olur öz evlatlarıyla aynı miktarda ya aynı yasalara göre mirasa sahip olur.
- d. Evlatlık edindikten sonra Zerdüştiler Kurulunun noterinde resmi olarak kaydedilir. Anne, baba ve dört şahit tarafından imzalanır. Bu durum çocuğun nüfus cüzdanına noter tarafından yazılmalıdır.

Madde 45: Eğer dul bir kadın veya dul bir erkek evlatlık edinmişse ve daha sonra evlenirse o çocuk sadece o kadın veya erkeğin varisi sayılır, bu kadın ya erkeğin eşi de sonradan o çocuğu evlatlık olarak kabul etmesi şartıyla.

Madde 46: Eğer birisi vefat ederse ve çocuğu yoksa evlatlık da etmemişse yasal olarak en yakın varisi ölümünden 4 gün sonra mübit ve şahitler huzurunda bu kişinin ölüm törenini yapabilir. Bu durumda bunu yapan kişi evlatlık yasalarına tabi olur.

Bu tören süreci 3 nüsha da resmi olarak yazılıp mübit, şahitler ve varis tarafından imzalanır, Zerdüştiler Kurulu tarafından noterde onaylanır, bir nüshası variste kalır.

Madde 47: Ölüm törenini yapmak konusunda vefat eden kişinin en yakın akrabaları önceliklidir. Eğer vefat eden akrabası yoksa Zerdüştiler Kurulu tarafından bir kişi seçilir.

Evlatlık edinme yasalarında da her hangi bir cinsiyet ayrımı ile karşı karşıya gelmemekteyiz, hem evlat seçiminde hem miras konusunda seçilen çocuğun cinsiyetine herhangi bir vurgu yapılmamıştır.

MİRAS

Madde 49: Vefat eden Zerdüşti kadın veya erkeğin vasiyet etmediği durumda mal varlığı bu şekilde paylaşılır: kişinin varlıklarından borçları, törene harcananlar, hayır işleri için bıraktıklarını ayırdıktan sonra, anne ve babasına onda bir, biri vefat etmişse, diri olana 1/8 verilir. Geri kalan mirasçılara eşi ve çocukları erkek veya kız olsun eşit şekilde dağıtılır.

Fıkra 1: Vefat eden kişinin çocukları arasında hasta, mecnun veya engelli çocuk varsa onun miras payı miktarı diğer çocuklara göre iki kat olur.

Fıkra 2: Baba veya dedelerin bakımı için mirasçılar ortak şekilde nafaka ödemeleri gerekmektedir.

Madde 50: Eğer hadise şeklinde eşler birlikte vefat ederse, birbirlerinden miras sahibi olmazlar ve kadın ve erkeğin her birinin mirasçılara ayrı ayrı onların mal varlığından miras alır.

Madde 51: Vefat eden kişinin eşi ve çocuğu yoksa ve vasiyet etmeden ölürse, 49. Maddeyi göz önünde bulundurarak varlığı annesi ve babası

arasında eşit olarak bölünür ve eğer anne ve babadan sadece birisi hayattaysa bütün mal varlık ona kalır.

Madde 52: Anne ve babadan önce vefat eden evladın anne-babanın vefatından sonraki mirası eşi ve çocuğuna kalır, eğer evladın eşi ve çocuğu yoksa 53. Maddeye göre paylaşılır.

Madde 53: Evlat sahibi olmayan kadın veya erkeğin ölümünden sonra mal varlığının yarısı vasiyet olmadan bile eşine aittir, diğer yarısı ise anne babasına kalır. Eğer anne-babası vefat etmişse varlığın hepsi eşe aittir.

Madde 54: Eğer koca vefat ederken eşi hamile ise mirasın paylaşımı doğumdan sonraya ertelenir. Eğer doğumdan önce miras paylaşımı yapılırsa bu durumda 2 çocuk kadar miras kenara bırakılır.

Madde 55: Eğer kadın veya erkek başka evliliklerinden evlat sahibi iseler, önceki evlilikten olan evlat üvey anne veya üvey babadan miras almaz.

Madde 50: Evlatlık edilip üvey anne babasından miras hakkı kazanan çocuk hakiki ebeveyninin de mirasına sahiptir.

Madde 57: Vefat eden kişinin mirası kardeşlerine kalmışsa bu miras erkek ve kız kardeşler arasında ortak olarak dağıtılır.

Madde 58: Evlatlık edinmiş kişi üvey anne-babasından veya gerçek ebeveyninden önce vefat ederse ve eşi ve çocuğu yoksa mal varlığını yarısı üvey anne-babasına yarısı ise gerçek anne-babasına kalır. Eğer eşi ve çocuğu varsa ebeveynler üvey ve hakiki her bire malvarlığının onda birine sahip olur biri vefat etmişse diğeri sekizde birini alır. Mal varlığın geri kalanı eşi ve çocukları arasında eşit paylaşılır.

Madde 59: Eğer evlatlık edilmiş kişi üvey anne-babasından önce vefat ederse ve eşi ve çocuğu yoksa mal varlığı gerçek ebeveyni ve onların evlatları arasında bölünür.

Madde 60: İnsan öldürmek miras almak için engel sayılır. Dolayısıyla eğer varis miras aldığı kişiye öldürürse onu mirasından mahrum olur.

Madde 61: Eğer varisler arasında kaybolmuş kimse varsa 5 yıl kadar onun payı mahfuz kalır.

Modern yasalara baktığımızda, miras paylaşım konusunda herhangi bir dişil veya eril farkı hatta anne ve baba farkı bile göze çarpmamaktadır.

Kız çocuklar erkek çocuklarla eşit mirastan pay alır, herhangi bir cinsiyet ayrımı gözükmemektedir.

Eğer cinsiyet eşitliği konusunda maddi gücün önemini dikkate alırsak Zerdüştlükte kadınların ve kız çocukların ekonomik özgürlüğü ve eşitliğine değeri görürüz.

ADET DÖNEMİ

Zerdüştlük dininde ele alınan en mühim konulardan birisi “deştan” veya adet dönemidir. Zerdüştlük kutsal kitabında bu konuda net bilgilere ulaşabiliyoruz. Bu kitaba göre, kadını bu dönemde her türlü bitkiden ve canlıdan uzak tutmak gerekmektedir. Kadının yaşadığı yere kuru toprak döküp onu deştanestan adlı hususi ve izole bir bölgeye götürülmesi gerekir. Vendidâd çevrisinde bu konu hakkında bu cümleler kullanılmıştır : *“Ey yüce kutsal Tanrı! Şayet Mezdaperestlerin evinde bir kadın adet görürse ya da adet olursa ne yapılması gerekiyor?”* Ahuramazda şu şekilde söyledi: *“Onun Mezdaperestlerden uzak tutulması gerekiyor ve hiç bitki ve ahşap ve tahta olmayan yere götürülmesi lazım. Yaşadığı yere kuru toprak dökün ve öyle bir yere yerleştirin ki evin alanından, üçte bir, dört de bir ya da beşte bir uzak olsun. Kadın uzaktan bile ateşi görmemesi gerekiyor ve şayet ateşin kıvılcımını görürse, günaha düşmüş olur”.* (Vendidâd çeviri, 1948:16. Bölüm, Madde: 1-9)

“Deştan döneminde kadın ateşten en az 15 adım uzak olması gerekiyor, sudan 15 adım ve mümin erkeklerden da 15 adım uzak olması gerekir. Deştan kadınlara 2 dinarlık ekmek ve 1 dinarlık süt götürebilirsiniz. Onların güç almaması lazım, hiç gücü kuvveti olmaması gerekiyor. Eğer bir kadın dördüncü günden sonra hâlâ adet görüyorsa, beş, eğer devam ederse altı veya dokuzuncu güne kadar beklemesi gerekir. Eğer dokuzuncu günde bile devam ederse, bu Ahrimen (şeytan)’in işidir ve bunun için bir çözüm bulunması gerekiyor. Çözüm bundan ibarettir: Üç çukur kazması lazım, 2 çukurun kenarında kadını güneş (...), üçüncünün yanında ise su ile yıkanması gerekir. Eğer daha sonra hâlâ kadın kan görüyorsa, 4 gün bekleyip, beşinci gün onun başının ve bedeninin yıkanılması lazım. Kadın dokuzuncu günde gusül abdestinden sonra 200 tane karınca öldürmesi gerek. (Vendidâd çeviri, 1948:16. Bölüm, Madde 9-12)

Zerdüştlükte eğer adam kadınla adet döneminde ilişkiye girerse, birinci, ikinci ve üçüncü kez ona 30 kırbaç gerekmektedir; dördüncü kere ona 90 kırbaç gerekir. Eğer erkek bilerek adet döneminde kadınla ilişkiye

girse, onun günahı Vendidâd'a göre oğlunun cesedini pişirmek kadardır. (VendidâdÇeviri, 1948: 16. Bölüm, Madde: 17)

Zerdüştlükte en çok önem taşıyan temizlik meselesini dikkate alırsak, adet döneminin dindeki yerini ve kadın için yazılan yasalarında sebebini daha net ve daha kolay anlarız.

Bütün yasalar özellikle *Yeni Avesta*'da sürekli temizliğe vurgu yapmaktadır. Dinin kadimlik durumunu göz önünde bulundurduğumuzda o dönemde suyun, toprağın ve kanın ilişkisini anlarız.

ÇOCUK DÜŞÜRME SUÇU:

Vendidâd'ta çocuk düşürme konusu ile alakalı keskin kurallar mevcuttur ve *Yeni Avesta* yasalarına göre affedilmez bir günah sayılır. Vendidâd da yasalarla, kürtaj net bir şekilde yasaklanmıştır:

“O kadın insanlardan utandığı için kendi rahmindeki hayatı yok ederse bu çocuğun ölümünün günahı hem ona ve hem çocuğun babasına aittir, her ikisinin ruhuna, kasten öldürmenin cezası geri döner” (Vendidâd: 15.Bölüm, Madde: 12)

“Eğer bir erkek bir bakire kız veya bir kadın ile birlikte olursa ve o kız ya kadın o adamdan gebe kalırsa insanlardan utandığı için su ve bitkiler ile rahminde hasta cenin oluşturmamalıdır” (Vendidâd: 15.Bölüm, Madde: 9-11)

“Eğer kadın hamile kaldığı adama: Sen beni hamile bıraktın derse ve adam bir yaşlı kadın bul ve ondan bebeğini düşürmesini iste diye yanıtı verirse ve gebe kadın yaşlı kadına gidip ondan cenini almasını isterse ve o yaşlı kadın ona bebeği düşüren ilaçlar verirse ve adam ona yaşamının meyvesini yok et derse, bu işin günahı üç kişinin boynundadır; erkek, kadın ve yaşlı kadın”.(Vendidâd: 15.Bölüm, Madde: 14-15)

“Eğer adam bakire kız veya genç kadınla beraber olursa, o kadın gebe kalırsa çocuk doğana kadar o kadına bakmak zorundadır”. (Vendidâd: 15 Bölüm: Madde: 15)

“Eğer adam hamile bıraktığı kadına iyi bakmaz ise ve bu sebepten dolayı çocuk zarar görürse kasten öldürmenin cezası adam için yazılır”. (Vendidâd: 15.Bölüm, Madde: 16)

Bebek düşürmenin doğal ölümü ve yaşamı engellediği için Tanrıların iradesine müdahale sayılmaktadır. Önemli bir öteki mevzu ise Zerdüştilerin temizlik konusunu aşırı önemsemeleri idi. Kürtaj yapılmış bebek murdar sayıldığı için bir pislik olarak görülmektedir. Bütünüyle temizlik yasalarını içeren Vendidâd kitabı her türlü pislik yaratan davranıştan uzak durmayı devamlı önermektedir.

GENEL BAKIŞ

Hukuki açıdan Zerdüştlük'te kadınlar kendi mallarına ve mülklerine sahip olabilirler. "Matikan-i Hezardadstan" kitabında şöyle yazılmıştır: "Ailedeki yönetim ortak olarak evin erkeği ve kadının arasında bölünmüştür, kadınlar evin iç işlerinde tamamen yetki sahibidirler ve özgürler, erkekler buna asla müdahale edemezler". Yine aynı kaynakta kadınların avukatlık yapabildikleri ve zaman zaman hâkimlik yapabilecekleri anlatılmıştır. (Perikhaniyan, 1977: 68)

Neyrengistan kitabında şöyle yazılmıştır: "Kadınlar dinî gelenekleri ve törenleri yapmakta erkeklerle ortaklar. Avesta'yı okumakta da hem kendileri okuyabilirler hem de erkeklerle okutabilirler". Hatta menopoz döneminden sonra kutsal ateş bekçiliği görevini bile üstlenebilirler. (Kotwal ve Kireyenbroek, 1992: 123-124)

Zerdüştlük dininde İsfend ayı özellikle bu ayın 5. günü "Sependarmezgan" adlandırılır ve kadınlar günü olarak bilinir ve bu günde devamlı törenler yapılır.

Biruni "Asar-ül Bakiye" kitabında Sependarmezgan hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: Sependarmez yeryüzünden görevli olan melektir ve dürüst, eşini seven, merhametli kadınlara söylenilir. Eski zamanlarda bugün kadınlar günü sayılırdı, erkeklerde kadınlara armağan alıp onları kutsardı. Hâlâ İran'ın birtakım şehirlerinde bu gelenek devam etmektedir. (Biruni, 1385:355)

SONUÇ

Çalışmada kadın haklarını incelediğimizde hem *Eski Avesta*'da hem *Yeni Avesta*'da hem de Zerdüştilerin modern hukukunda cinsiyet üzerine vurgu yapılan nadir örneklere rastlıyoruz.

Vendidad'da adet dönemi ve temizlik üzerine yazılan bazı yasaların dışında herhangi bir eşitsizlik durumuna rastlamamaktayız. Elbette Vendidad kitabının başka bölümlerine ve genel temizlik yasalarına bakıldığında bu yasaların çok ağır olmadığı kanaatine varmak ve *Avesta*'nın bu konuda sert yasaları olduğunu anlamak kolay oluyor. Miras, evlilik, velayet ve boşanma haklarını dikkate alırsak herhangi bir cinsiyetçi yaklaşım gözükmemektedir. Dinî törenler, ibadetler, kutsal ayinlerde de her zaman kadın ve erkek eşit durumdadır. Kutsal kitapta *Eski Avesta*'nın ayetlerine bakıldığında, kadının önemsendiğini ve gücüne ve aklına güvenildiğini görmekteyiz. Hatta *Yeni Avesta*'da mitolojik düşünceler ile iç içe giren yasalarda bile eşit durumlarla karşı karşıyayız. Böylece en eski semavi dinlerden sayılan Zerdüştlük ve en eski kutsal kitaplardan biri olarak bilinen *Avesta*'nın akıl, mantık, iyilik, adalet ve eşitlik üzerine yazıldığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- "*Avesta*", Tas: Dusthah, Celil, (1371 hş.), Tahran.
- "*Ayinname-yi Ehval-i Şahsiyye-yi Zerdüştiyan-i İran*", (1386 hş.), İdare-yi Hukuki-yi Kuvve-yi Kazaiyye, Tahran.
- "*Matikan-i Hezardestan*", (1386 hş.), Çev: Şehzadi Rüstem, Tahran.
- "*Vendidad Çecirisi*", Tas: Darmester, James, (1384 hş.) Çev: Cevan, Musa, Tahran.
- Aghayi, Mocteba, "Segt-i Cenin der Din-i Zerdüş", *Journal Of Reproduction And Infertility*, (1384 hş.), Tahran, Vol (6), No 4, 349-361.
- Alevi, Hidayet, (1377 hş.), "*Zen der İran-i Bastan*", Tahran.
- Azergoşesp, Ardeşir (1375 hş.), "*Merasem-i Mezhebi ve Adab-i Zerdüştiyan*" Tahran.
- Bartlome, Christian, (1377 hş.), "*Zen der hukuk -i Sasani*", Çev: Sahibezmani, Nasirüddin, Tahran.
- Biruni, Abureyhan, (1385 hş.) "*Asariülbakiye*", Çev: Danasereşt Ekber, Tahran.
- CawasgiKatrak, Jamshid, (1965), "*Marriage in Ancient Iran*", Bombay.

- Damğani, MohammedTaki, (1377 hş.), “*Ehval-i Şahsiyye-yiZerdüştiyan-i İran*”, Tahran.
- Darmester, James, (1998), “*The ZandAvesta*”, *Sacred Books of the East*, F. Max Muller (ed.), MotialBanarsidass, Delhi, vol. 4.
- Dhalla, ManeckjiNusservanji, (1928), “*Crimes and Punishments (Pars)*”, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, James Hastings (ed.), Edinburgh.
- Gray, Louis, (1928), “*Family (Persian)*”, *Encyclopedia Religion and Ethics*, James Hastings (ed.), Edinburg.
- Kaimmakami, Nahidsadat, (1362 hş.) “*Mogeyiet-i Zanan der Din-i Zerdüşt*”, *HeftAsüman*, Vol (15), No 60, 111-128.
- Kotwal, Firuze and Kreyenbroek, Philip, (1992), “*Neyrangistan*”, vol. I, Paris, *Association poul l avansment des Etudes Iraniannes*.
- Mezdapur, Ketayun, (1369 hş.), “*Hayat-I İctimayi-yi Zen der İran*”, Tahran.
- Negbayi, Hesam, (1342 hş.), “*Seyr-iTekamül-iHukuk-iZenani der TarikhveŞeray’i*”, Tahran.
- Perikhanian, T. A, (1977). “*The Book of a Thousand Judgements*” (A Sasanian law-book), Translated by Nina Gasoian, California and New York: Mazda Publishes and Bibliotheca Persica.
- Purdavud, İbrahim, (1377 hş.), “*Yeştha*”, Tahran.
- Rezayi, Abdülazim, (1374 hş.), “*Asl o Nasab-i dinha-yi İran-i Bastan*”, Tahran.
- ŞahpurŞehbazi, Ali Reza, (1381 hş.), “*Der Suruş-i Pir-i Muğan*”, Tahran.
- Shaki, Mansour, (1987). “*Den*”, *Encyclopaedia of Iranica*, vol. VIII, pp. 279-281.